

TDV - İSTANBUL MÜFTÜLÜĞÜ
DERGİSİ
SAYI: 12 - YIL: 2011

TÜRKİYE DİYANET VAKFI İSTANBUL
ŞUBESİ ADINA İMTİYAZ SAHİBİ VE
YAYIN YÖNETMENİ
(SORUMLU)
Prof. Dr. Mustafa ÇAĞRICI

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ ve
YAYIN KOORDİNATÖRÜ
Kadriye AVCI ERDEMLİ

EDİTÖR
Kerime CESUR
kerime.cesur@gmail.com

YAYIN EKİBİ
Abdülkerim YATĞIN
Davut ÖZGÜL
Emine ARSLAN
Kadir ÖZTÜRK
Kâmil BÜYÜKER
Kâmil COŞTU
Kerime CÉSUR
Mehmet YÜKSEL
Tuba ER SERTEL
Yunus KAPLAN

TASHİH
Dr. A. Cüneyt KÖKSAL

FOTOĞRAF
Gezgin Kültür Dergisi Arşivi

KAPAK
Hz. Adem ile Havva Minyatürü
Zübde't-üt-Tevarih

WEB
www.dinvehayatdergisi.com
Tuba ER SERTEL

BASIM YERİ ve TARİHİ
TDV Yay. Matbaası
Ostim Örnek San. Sit. 1. Cd. No:11
Yenimahalle / ANKARA
Tel: (0312) 354 91 31

ISSN: 1308-9595

DAĞITIM
Osman SARIKÖSE
TDV Yay. Mat. ve Tic. İşl. İstanbul 1.Şb.
Klodfarer Cad. No:14/1 Divanyolu
Fatih/İSTANBUL

Tel: (0212) 518 46 04 - Faks: (0212) 518 83 07
Yayınlanan yazıların hukuki-bilimsel
sorumluluğu yazarlara aittir.

Kaynak gösterilmeden alıntı
yapılamaz.

Hikayeye göre Leyla'nın sevdasıyla çöllere düşen Mecnun namaz kılan birinin önünden geçmiştir. Namazını bitiren adam Mecnun'a, "–Be adam görmüyor musun namaz kılıyorum, ne diye önümden geçiyorsun!" diye çıkışınca Mecnun, "–Ben Leyla'mı arıyorum, ondan başka bir şey görmez gözüm. Sen ise Allah için namaz kılıyorsun; beni nasıl görebildin!" diye cevap verir. Bu kıssanın bize anlattığı çok şey var.

İnsan önce kendini bilmeli, kendi davranışlarını değerlendirmelidir. Çünkü "Kişi kendini bilmek gibi irfan olmaz." Kendini bilen neyi ne kadar görmesi gerektiğini bileceği gibi neyi ne kadar görmemesi gerektiğini de bilir.

Aile şahıslara karşı duygusal, topluma karşı sosyal, bireyin kendisine karşı kişisel sorumluluğu gerektiren bir ortaklıktır. Günümüz şartlarında bu sorumluluğun hem ağırlığı artmış hem dengesi değişmiştir.

Dünyanın geldiği yeni şartlarda artık yeri geldiğinde erkek kadın işlerini, kadın erkek işlerini yapmakla mükelleftir.

Artık ailede kadın da erkek de çocuk da öznedir ve ailenin her bir üyesi ailenin huzuru, mutluluğu ve devamı için çaba sarfetmek durumundadır.

Artık açık toplum olmanın getirdiği sorunları okumak ve ona göre çözümler üretmek gerekmektedir.

Artık bazı kalıpların kırılması bazı bilgiler ve alışkanlıklar sürerken, bazılarının da yenilenmesi gerekmektedir.

Aile hakkında birçok çalışma yapılmıştır. Bakış açımızla tekrara düşmediğimizi düşünürüz. Ahmet Yaman, Mustafa Çağrıcı, İsmail Hakkı Ünal, Nihat Dalgın, Yusuf Altınbaş, Gülgün Uyar, Cihan Aktaş, Ahmet Turan Alkan, Kadriye Avcı Erdemli, Sibel Eraslan, Rahime Beder Şen sayımızın yazarlarından bazılarıdır. Dosyanın büyük bölümü, evlilik öncesi bilinmesi gerekenlerden başlayarak aile içi huzur, ailelerin sorunları, "en sevilmeyen helâl olan boşanma" ve boşanmanın psikolojik etkileri içerikli makalelerden oluşmaktadır. Kur'an ve sünnette aile, Müsevilik ve Hıristiyanlık'ta aile ile ilgili makalelerin aile algısı hakkında genel bilgiler vermesi açısından önemlidir. İslâm ve feminizm ilişkisi, muhafazakarların çelişkileri, yabancı ülkelerdeki ailelerin sorunları içerikli makaleler ve özellikle ilk defa yayınlanan belgeleriyle arşiv yazımızı okumanızı tavsiye ederim. Aileden sorumlu bakanımız Sayın Selma Aliye Kavaf ile yaptığımız söyleşi Türkiye'de aile çalışmalarına ilişkin aydınlatıcı bilgiler içermektedir.

Siz 12. sayımızı okurken bizler 13. sayı için mutfağa çoktan girdik bile. İlk sayıdan bu yana heyecanımızı hiç kaybetmedik. Başlangıçtan itibaren bize destek veren, fikirleriyle aydınlatan ilim adamlarına müteşekkirimiz.

Emeği geçen herkese teşekkürler...

Saygılarımla
Kerime Cesur

Kerime Cesur

AİLENİN KURULUŞU VE AİLEDE ROLLER

Yusuf ALTINTAŞ

* Türkiye Hahambaşısı Genel Sekreteri

□ Tarihin bilinen ilk “göksel tek tanrılı kitabî din disiplini” Musevilik, mensuplarına bu disiplin doğrultusunda bir devlet düzeni önerirken, bu devletin birleştirici unsuru olarak bir toplum düzeni de dayatır ve en küçük toplumsal birim olarak aileyi temel alıp, hedeflediği toplumsal düzeni aile eksenli bir yapıdan başlayarak kuramsallaştırır.

Musevilik'te aile yapısı ve ailede rol dağılımını daha iyi anlayabilmek için Peygamber Moşe¹ eliyle tebliğ edilen din disiplini edinmeleri öncesi, bu din mensuplarının ataları olarak bilinen İbranlar'da bu konudaki geçerli uygulamaları izlemekte, Musevî din disiplininin ne türde bir kültür alt yapısı üzerine geldiğinin saptanması bakımından yarar vardır.

Temelde Akdeniz kültürünün bir tür saçaklanması olarak da tanımlayabileceğimiz, Mezopotamya bölgesi Kildan/Kenaan altyapılı İbran kültüründe aile yapısı ve ailede rollere ilişkin ipucu veya örnek sayılabilecek kimi bilgilere Musevilik'in temel ilâhî metni Tora/Tevrat'ın satırları arasında da rastlamak mümkündür.

Tevrat'ın ilk bölümü niteliğindeki Bereşit/Tekvin/Yaratılış kitabında sıkça rastlanan soyağacı sıralamalarında annelerden ve kız evlatlardan hiç söz edilmezken ailelere yeni doğanlardan yalnızca erkeklerin sayılıyor olması² İbran kültürünün bu bakımdan ne denli erkek egemen ve ataerkil bir yapıya sahip olduğunun göstergesi sayılabilir. Örneğin ilk İbrânî ata Avraham'ın³ oğlu Yitshak⁴ için en uygun eşin seçimini üstlenmesi de bir ölçüde bu ataerkil yapıyı yansıtırken, bu eşin yöresel halktan değil de kendisinin içinde yetiştiği toplumsal yapının halkından olması konusundaki ısrarlı tavırlarının,⁵ bir anlamda aile birliğinin kurulumunda kültür birliği ya da yakınlığının önemine işaret ediyor olması bakımından değerlendirilmesi mümkündür.

Diğer taraftan Yitshak için uygun görülen gelin adayının babasının, böylesi bir izdivaç için kızının rızasını araması⁶ da dikkatlerden uzak tutulması gereken ve zaman içinde kaybolduğu ya da ihmale uğradığı varsayılan bir olgu niteliğiyle kayda geçirilme durumundadır. Ancak aynı kişinin evlendikten ve çocuk sahibi olduktan sonra ailesi içinde kocasından daha fazla baskat roller oynadığı ve İbran kabilelerinin kaderini değiştiren radikal davranışlarda bulunduğu⁷ dikkate alınırsa, yukarıda anlatılmaya çalışılan “rızasını arama” olgusunun bu kadının kişiliğinden mi, yoksa eşinin kişilik yapısından mı kaynaklandığını sorgulamak için birden fazla neden olduğunu düşünmek pek yersiz olmayabilecektir.

İbranlar'ın erkek egemen ve ataerkil toplumsal yapısına işaret sayılabilecek bir başka örnek de Tevrat metinlerindeki son İbrânî ata önderliğinde Mısır coğrafyasına göçleri sırasında sergilenen anlatım tarzıdır. Burada da göç edenler sayılırken⁸ biri hariç tamamı erkeklerden oluşmakta, eşler ve kız evlatlar göç edenlerin sayısına da dâhil edilmemektedir.

Tevrat metinleri incelendiğinde Musevilik öncesi İbran kültüründe bu türden pek çok örneğe rastlamak mümkündür. Hiç kuşku yoktur ki, bu türde bir kültürel alt yapı Musevî din disiplinli yaşam biçiminde büyük ölçüde yansımaları bulacaktır.

Musevilik'te Aile

Musevî yaşam biçiminde aile bir yönüyle toplumun devamını temin ederken, bir başka yönüyle de dinî bakımdan Tora (Tevrat) buyruklarına uygun, toplumsal bakımdan ahlakî olarak yetkin, düzenli ve yaşamın hemen her alanında meşruiyeti gözetken sağlıklı nesiller ve üretken bir toplum yapısı oluşturmanın temel sorumlu kurumu olarak değerlendirilir. Bu değerlendirme biçimi aile ve evlilik kurumunun belli ölçüde dokunulmazlık ve ihlal edilemezlik zırhıyla korunmasına da sebep olmuş görünmektedir.

Burada birincil hareket noktası Tevrat'ın hemen ilk bölümlerinde yer aldığı biçimiyle tanrısal iradenin hiçbir yanlış anlamaya meydan vermeyecek kadar açık ve net olan “*Peru Urbu/Semereli olup Çoğalın*”⁹ şeklindeki ilk buyruğudur. Musevilik'te bu buyruk daha ziyade erkeğin üzerine düşen bir sorumluluk olarak algılanır ve tek başına bu alandaki yetersizliği açık olan erkeğin bu sorumluluğu yerine getirebilmesi için aile kurumu içinde kendini tamamlaması beklenir.

Bu nedenledir ki Musevilik'te evlilik çağına gelmiş bir erkeğin bunu zorunlu kılan meşru bir nedeni olmaksızın bekâr kalması veya evliliğini öteleyip ertelemesi hoş karşılanmaz, doğru bulunmaz, günaha eğilim, hatta aralarında Maimonides'in¹⁰ de bulunduğu kimi Musevî din ulularınca bir anlamda günah olarak da değerlendirilir.

Musevilik'te evlilik çağına gelmiş bir erkeğin bunu zorunlu kılan meşru bir nedeni olmaksızın bekâr kalması veya evliliğini öteleyip ertelemesi hoş karşılanmaz, doğru bulunmaz, günaha eğilim, hatta aralarında Maimonides'in de bulunduğu kimi Musevî din ulularınca bir anlamda günah olarak da değerlendirilir.

Medeni Evlenme
Dairesi:
Evlenme tarihi:
Sicil Defteri No.

מצא אשה מצא טוב

"KETUBA" DİNİ NİKÄHNAMESİ

Süyük ve maskün deniz kenarında köhn İstanbul nam şehirda saydığımız hil-
kah elemün beş bin yediyüz Otuz üç senesi Nisan ayının
mucunması günü, nişanı Samuel Sami Kaşite
oğlu Yusuf Kaşite nişanı
kızı Viktoria

« Müsavî ahkâmı dünyeye uygun olarak bana zevce ol. Ve ben
Allahın yardımı ile zevcelerini geçindiren ve giydiren bütün yahudiler gibi
«esalî sadakatle geçindireceğim ve hürmet edeceğim. Sana, dinen müstahak
olduğun bekâret bedeli üç yüz adet gümüş sikke vereceğim. Ve cari ödet
veçhile senin nafakanı ve kıyvanı ve ihtiyacını ve sana kuruy zevciyet vazifesini
taahhüt ederim» dedi. Adı geçen nişanlı kız bu teklifi kabul ederek Musevî di-
ni ahkâmı dairesinde karar olmağa razı oldu. Nişanlı kız nakten Keş Bin

Türk Lirası, elbise, mücev-
herat ve yatakl takımları olarak Keş Bin Türk Li-
rası kocasına getirmiş. Koca dahil kendi hüsnü nispetle Keş Bin

Türk Lirası zam ve ilâve etmiştir. Şu suretle nakit mücevherat ve zamanın me-
muru esas Ketubayı teklif eden Yusuf Kaşite

Türk Lirasına bağlı olmuştur. Kâffesi nişanlı tarafın-
dan tamamen teslim edilip yedine vasıl olmuş ve zimmesinde sabit, arması
ekâlemi kendisine raci borç olarak tekabül etmiştir. Nişanlı karısına «İşbu
Ketuba, ürahuma ve zannın mesuliyetini üzerine ve benden sonra mirasları-
nın üzerine tekabül ettim. Gök altında malik bulunduğum ve bulunacağım
menkul ve gayri menkul bütün mallarım ve hatta sırtımdaki elbise sağ iken
benden ve vefatımdan sonra miraslarımdan tahsilini teminen teminat teklif et-
tim» dedi. Bundan başka «zevceimin hayatında ve nikâhın altında iken, başka
kân almıyacağı ve Rukhni Meclisinin müsaadesi almayacağı zevcemini dinen
boşayıpacağı ve yukarıda baştan sonuna kadar yazılı bütün şartlara tama-
men riayet edeceğini taahhüt ederim» diye imza eyledi.

כבוד בספר...
המטה אלפים...
ביתנו...
הכל כפי...
אשר...
במה...
זהו...
ועתה...
ביתנו...
ועתה...
במה...
זהו...
ועתה...

Dini evlenme tarihi
Kayıt tarihi
Sicil defteri
Sahife No.
Veznedar

סך התוכנה עם התוספת
החודשים אלף...
ספר החכונות ספר...
ביום...
שנת...
המוכר

Musevî gizemliliğinin kimi anlayışlarında insan varlığının ancak eril ve dişil unsurların bir-birlerini tamamlamaları halinde bütünlük kazanabileceğine ve ancak bu sayede mükemmeliyet istikametindeki yolun başına gelebilme hakkını edinebileceğine¹¹ ilişkin görüşlerin yukarıdaki beklentilerle koşuluk taşıdığı dikkatlerden uzak tutmamak gerekir.

Bir toplumsal kurum olarak Musevî din disiplininin en yoğun olarak yaşama geçirildiği ve bu şekilde Musevî kimliğinin oluşturulup biçimlendirildiği ilk ve en önemli ortam olması nedeniyle Musevilikte aileye kutsal bir nitelik atfedilmiştir.

Musevilikte temel ilâhî metni Tora/Tevrat; özellikle "Vayikra/Levililer" bölümünde¹² aile birliğinin kurulması aşamasında nelere özen gösterilmesi gerektiği, bu konudaki yasaklamalar ve sınırlamalar ile uygulanacak esaslara ilişkin son derece açık ve net ilâhî buyruklar bulunmaktadır.

Bir yönüyle Tora/Tevrat'ın yorumu, bir yönüyle de Musevî dinsel hukuk sisteminin temel metni niteliğindeki, Musevîlerin "Tora ŞeBealPe/Sözel Tevrat" olarak tanımladıkları Mişna-Talmud külliyyatı; "Naşim/Kadınlar", "Kiduşin/İzdivaç Rızası", "Nisuin/Evlilik", "Giruşin/Boşanma", "Ketubot/Evlilik Belgeleri", "Gittin/Boşanma İlamı", "Nida/Hayız", "Taharat Hamişpaha/Aile Safiyeti" gibi değişik bölümlerinde aileye ilişkin konularda önemli karar ve içtihatlarla yer vermiş bulunmakta ve bütün bu hususlar "Şulhan Aruh"¹³ bütünü içindeki "Even Haezer" bölümünde derlenmektedir.

Buna ek olarak kimi özel koşulların ve oluşan kimi istisnâî durumların gerektirdiği hallerde İbranca'da kısaca "Şut" olarak da tanımlanan "Şeelot Utşuvot/Sorular Cevaplar" yoluna başvurularak, hangi coğrafyada olursa olsun dönemin din bilginlerine yazılı müracaatla bir tür "mukteza tayini" talebinde bulunulup buna göre hareket edildiği sıkça rastlanan durumlardır ve birçok konuda olduğu gibi aileye ilişkin konularda da bu türden günümüzde de birer içtihat olarak kabul gören oldukça geniş bir yazılı külliyyat oluşturulmuştur.

Musevilikte Ailenin Kuruluşu
İzdivaç "Nisuin" adı verilen evlilik töreni ve eşzamanlı olarak erkeğin eşine "Ketuba" denen nikâh belgesini

Musevî dini kuralları ailenin insicamı, ahengi ve sürdürülmesi adına ailenin her ferdine sorumluluk yüklemekte ve bunu temelde kutsal metinlere dayandırmakta olduğundan, bu alandaki gelenekler de bu çerçevede oluşmuştur.

imzalayarak vermesiyle başlar. Kimi olumsuz gelişmeleri ve sıkıntıları önleme amacıyla birçok Musevî cemaatinde "Kiduşin" işlemi "Nisuin" töreninin hemen öncesinde uygulanır.

"Nisuin" en az on ergin Musevî erkek huzurunda olma-

sı gereken, evliliği bereketlendirme amaçlı yedi duanın okunması, gelinle damadın huzurlu bir ev ortamını simgeleyen bir "Hupa/Sayvan" altına alınması ve bu mutlu olay vesilesiyle bir kadeh şarap eşliğinde tanrısal iradeye şükredilmesiyle gerçekleştirilen bir dinî törendir. Bu tören çiftin isteğine veya mensup oldukları cemaatin geleneklerine göre sinagogda, evde, herhangi bir salonda veya açık havada gerçekleştirilebilir. Türk Musevî toplumunda gelenek bu törenin sinagogda gerçekleştirilmesi şeklindedir.

"Nisuin" töreninin hemen öncesinde damadın imzaladığı, töreni yöneten din bilgini ile iki salih tanığın imzalarıyla onayladıkları ve gelin tarafından en yakın akrabaya teslim edilen "Ketuba", bir yönüyle bu izdivacın İbrançada kısaca "Behok Kadamoy/Moşe ve İsrailoğulları Dini gereğince Hupa ve Kiduşin Yoluyla" yani dinsel kural, koşul ve geleneklere uygun bir biçimde gerçekleştirildiğine kanıt olurken, bir başka yönüyle de temelde erkek egemen kültürü bir toplumda ailenin kadın üyesinin haklarını güvence altına alan bir belgedir. Bu belgeyle koca her türlü vecibelerini yerine getireceğini ve eşi yaşadığı sürede ikinci bir eşle izdivaç birliği kurmayacağını da taahhüt eder.

Çok Eşlilik/Tek Eşlilik

Antik Musevî hukuku Musevî erkeğine birden fazla kadınla evlenme imkânı tanıyor olsa da bu durumun kadın açısından hemen her devir ve coğrafyada algılanan duygusal ve sosyal sakıncaları bilginleri meşgul etmiş; nihayet Mainz'li "Haham/Bilgin" Rabenu Gerşom (960-1028) ilan ettiği bir "Takana/Düzenleme" ile evli Musevî erkeğine karısı ölmeden evlenmesini ve karısının rızası olmadığı takdirde onu boşamasını yasaklamış, dönem din ulularının baskın çoğunluğunun mutabakat ve onayını kazanan bu "Takana/Düzenleme"ye aykırı davrananlara yönelik "Herem/Toplumdan Dışlama" yaptırımını desteklemiştir. Bu düzenleme "Ketuba"da bu hususta herhangi bir taahhüt bulunmasa dahi günümüzde de geçerli bulunmaktadır.

Ailede Bireylerin Roller

Hem kurallar açısından hem de günümüze kadar ulaşan gelenekler açısından Musevî ailenin reisi evin erkeğidir ve aile reisinin adıyla anılır. Ailesinin geçimi, iaşesi, barınması, giydirilmesi erkeğin sorumluluğundadır. Aile reisi eşini hemen her fırsatta övme ve imkânları nispetinde eşine takı ve süs eşyaları da hediye etme durumundadır. Antik Musevî hukuku ailede babanın tüm aileyi ilzam edeceğini belirtir. Buna göre; örneğin ailenin hangi ülkede, hangi kentte yaşayacağı, evlenme yaşına gelen kızının kiminle evleneceği gibi önemli hususlar babanın kararına bağlıdır. Ailenin mülklerinin, maddî varlıklarının, özetle tüm yararlarının yönetilmesi de yine evin reisi erkeğe düşen bir görevdir.

Bir başka yönüyle Musevî aile yapısında evin reisi, öncelikle ergin yaşa gelmiş oğullarının olmak üzere, evlatlarının ilâhî buyrukları öğrenmesinden, onların Tora/Tevrat tetkikleri yapabilecek şekilde eğitilmesinden, Musevî ahlakına göre yetişmelerinden ve Musevî kültürünün sonraki nesillere doğru ve aslına uygun biçimde aktarılmasından¹⁴, sözünde durma, vaatlerini yerine getirme konusunda evlatlarına iyi örnek olmaktan ve mutlak surette oğullarına bir meslek veya bir zanaat edindirmekten sorumludur.¹⁵ Gerektiğinde tedip etme adına cezalandırma yoluna da tevessül edebilecektir ama bu konuda acımasız davranma hakkı yoktur. Ancak baba evlatları arasında açıkça tercih belirtecek tutumlara girmemelidir.

Evin kadını erkeğin birinci derecedeki yardımcısı olarak öncelikle eşinin huzurunu temin etmekle yükümlü olup, kocasına itaatkâr bir tutum içinde evin iç işlerini yönetmekten sorumludur. Çocukları küçük yaşta baba-

kımlarını ifa etmesi, onlara dine uygun yaşam pratiklerinde yol gösterici ve örnek olması, özellikle kızlarının iffetli yetişmelerine özen göstermesi¹⁶ gerekir. Musevî kültüründe kadının eşini saydığı ve memnun ettiği oranda ailenin bereketinin artacağını, bu bereketin nihaî aşamada kendisine de yansıtacağını bildiren öğüt nitelikli metinler vardır.

Ailedeki çocuklar anne ve babalarına olduğu kadar onların ebeveynlerine de âzami saygıyı gösterme, büyükelimlerine itaat etme, aile içindeki küçük çocuklara göz kulak olma ve ebeveynlerinin öğretisi ve talimatları doğrultusunda yaşam sürme durumundadırlar.

Görüldüğü gibi; Musevî dini kuralları ailenin insicamı, ahengi ve sürdürülmesi adına ailenin her ferdine sorumluluk yüklemekte ve bunu temelde kutsal metinlere dayandırmakta olduğundan, bu alandaki gelenekler de bu çerçevede oluşmuştur. ■

D İ P N O T L A R

- 1 Hz. Musa.
- 2 Tekvin/Yaratılış 5: 3-32.
- 3 Hz. İbrahim.
- 4 Hz. İshak.
- 5 Yaratılış/Tekvin 24:2-9.
- 6 Yaratılış/Tekvin 24: 57-58.
- 7 Yaratılış/Tekvin 27: 5-17.
- 8 Yaratılış/Tekvin 46: 8-17.
- 9 Yaratılış/Tekvin 1: 28.
- 10 Musa İbn Meymun - More Nevuhim/Şaşkınların Klavuzu.
- 11 Sefer Hovot Halevavot - Bahya İbn Pakuda Endülüs.
- 12 Levililer 18:6-30.
- 13 Haham Yosf Karo'nun (Toledo 1488-Safed 1575) derlemeleri.
- 14 Tensiyi/Yasanın Tekrarı 6:7 11:19.
- 15 Tosafita Kiduşin 81:11.
- 16 Levililer 19:29.